

Селските райони в България – перспективи и възможности за устойчиво развитие

Зорница Богданова

Rural Areas in Bulgaria – opportunities for sustainable development: The paper justifies the necessity to introduce the policy of rural areas development in Bulgaria for the programming period (2007-2013). It is directed at overcoming the economical, social and ecological problems in the rural areas and their negative consequences. A specific approach – “Leader Approach” for achieving sustainable local development is also presented in the paper.

Key words: Rural Areas, Sustainable Development, Policy for Development of Rural Areas, “Leader” programme.

ВЪВЕДЕНИЕ

Селските райони на ЕС са важна част от него и от неговата идентичност. Според стандартно определение повече от 91 % от територията на ЕС се състои от „селски райони“ и там живее над 56 % от населението на Съюза.

В България, като селски райони са определени общините, в които няма населено място с повече от 30 хил. души. Съгласно тази дефиниция 231 общини са класифицирани като селски. Те съставляват 81 % от територията и 42 % от населението на страната. [1]

Селските райони в България се характеризират с изостаналост в икономически, социален и културен аспект, застаряващо население, нисък жизнен стандарт на живот, влошена инфраструктура и произтичащите от това негативи. Това е резултат от обективно протекли процеси, но също така и от пренебрежението и подценяването на последиците от това неблагоприятно развитие. [3]

В същото време тези райони разполагат със значителен природен, човешки, икономически и културен потенциал, чието развитие и пълноценно използване е задължително.

Целта на настоящата статия е да разкрие възможностите и очертае перспективите за устойчиво развитие на селските райони в България, като се използва примера на селските общини в Русенска област.

Задачите, които са поставени и изпълнени в статията са:

- Да се представи политиката за развитие на селските райони в България – визия, структура за периода 2007-2013 г. и в частност подходът “Лидер”, като инструмент за децентрализирано и интегрирано развитие на селските райони;
- Да се задълбочи анализът на подхода “Лидер” и да се представят възможностите и ползите от неговото прилагане за развитие на селските общини на територията на Русенска област. Формулиране на изводи и препоръки на база извършените анализи, както и очертаване насоките за бъдещи изследвания по проблема.

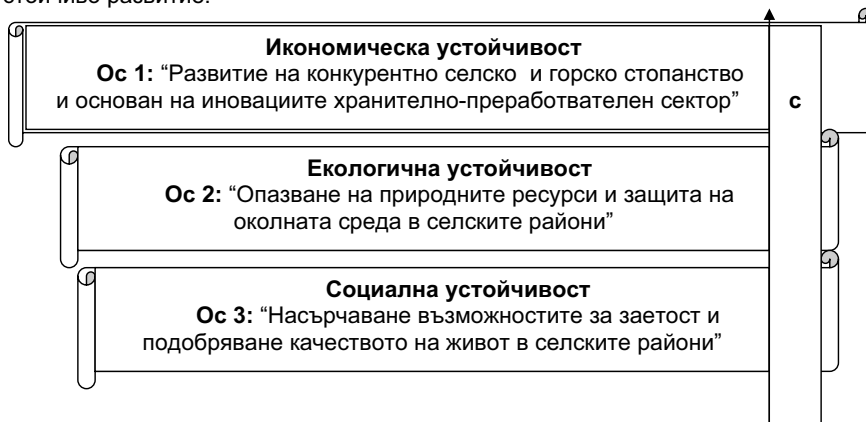
ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Политика за развитие на селските райони в България за периода (2007-2013 г.)

Въпросът, който изниква на първо място в съзнанието на заинтересованите страни по проблема е “Защо ни е необходима политика за развитие на селските райони?”. Отговорът е – защото тя помага за постигането на важни цели в селските райони и е от съществено значение за населението, живеещо и работещо там.

Политиката за развитието на селските райони в България представлява съвкупност от мерки за целенасочено въздействие и е част от общата селска политика на ЕС.

В България за програмния период 2007 – 2013 г. тя се изпълнява чрез реализирането на Националния план за развитие на земеделието и селските райони и Програмата за развитие на селските райони. Тези програмни документи очертават подходите и дейностите за преодоляване на съществуващите тенденции на социална изключеност, влошаване качеството на социалния капитал и увеличаващите се различия между селските и градски райони по отношение на икономическото развитие, образователното равнище и достъпа до основни услуги на населението от селските райони. Въздействието се постига по 4 тематични оси на устойчиво развитие:

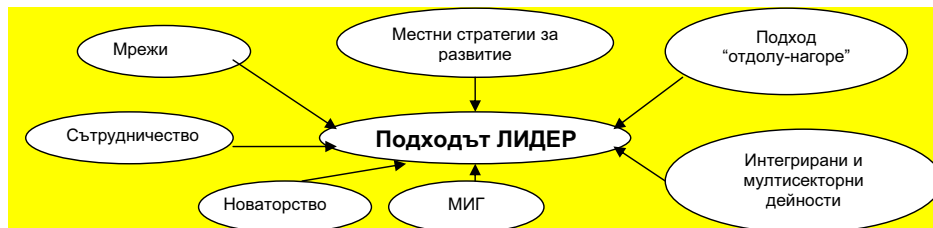
Фигура 1. Политика за развитие на селските райони (2007 – 2013 г.) [5]

Както се вижда от фигура 1 идеята за постигане на успешно развитие на селските райони цели постигането на **икономическа, екологична и социална** устойчивост. Ос 4: ЛИДЕР е оста, която подпомага този процес на развитие, като предлага метод за осъществяване целите на първите 3 оси.

2.Подходът “Лидер” – инструмент за децентрализирано и интегрирано развитие на селските райони в България

Наименованието Лидер произтича от абривиатурата „LEADER”, което означава **“Връзки между дейностите за развитие на икономиката в селските райони”**. Ако анализираме самото име то показва, че това е подход за мобилизиране на местните общности, който цели да създаде взаимнообвързаност на дейностите в селските райони, подчинена на единна логика и съобразена с местните особености на дадена територия.

Подходът Лидер се характеризира със седем уникални характеристики, които най-ясно очертават неговата същност.

Фигура 2. Седем характеристики на подхода “Лидер” [2]

На база горе-изложените характеристики на ЛИДЕР, може да се обобщи, че *подходът е насочен към изграждане на местен капацитет и подобряване качеството на живот в селските райони. Механизмът*, с който ще се въздейства в селските райони в България е следният:

- Създаване и управление на МИГ и *придобиване на умения и постигане на обществена активност в съответния селски район* (към момента на територията на България все още няма официално регистрирани МИГ, но процесът е стартиран);
- Разработване и прилагане на стратегиите за местно развитие;
- Вътрешно-териториално и транснационално сътрудничество.

За нуждите на настоящата статия в следващата част е задълбочен анализът на прилагането на подхода “Лидер” и са представени възможностите и ползите за развитието на селските райони на територията на Русенска област.

3. Анализ на възможностите и ползите от прилагането на подхода “Лидер” в селските райони на територията на Русенска област

Седем от общините разположени на територията на Русенска област се характеризират като “селски”. *Ефективният подход* за тяхното управление е “Лидер”, а *инструментите за въздействие* са създаване на 4 МИГ (Иваново – Две Могили – Бяла; Борово – Ценово; Сливо поле – Тутракан, Ветово – Цар Калоян) и разработването на 4 Стратегии за местно развитие. По-долу под формата на обобщен SWOT анализ е представено състоянието на ресурсите в селските райони на областта, които разкриват възможностите и ползите от прилагането на “Лидер”.

Таблица 1.

SWOT а-з на ресурсите в селските общини на територията на Р. област [4]

<u>Силни страни</u>	<u>Слаби страни</u>
<p>1.Плодородни почви и благоприятни климатични условия за развитие на земеделието и селското стопанство.</p> <p>2.Наличие на благоприятни условия и ресурси, които предоставят възможности за развитие на алтернативни дейности: -зеленчукопроизводство, овощарство, лозарство и др. -говедовъдство, птицевъдство, рибовъдство.</p> <p>3.Богата природа и наличие на природни и културно-исторически забележителности.</p> <p>4.Стартирал процес на развитие на човешките ресурси в селските райони на областта.</p> <p>5.Успешно реализирани редица проекти в селските общини, финансиране от ЕС и изграден базов местен капацитет.</p>	<p>1.Нецелесъобразно използване на природните ресурси в селските райони.</p> <p>2.Нисък икономически и социален стандарт на живот на населението в селските общини (негативната тенденцията е още по-засилена в периферните населени места на селските райони в областта)</p> <p>3.Неспособност на по-голямата част от местното население да използва модерни информационни и комуникационни технологии.</p> <p>4.Намаляване броя на населението в селските райони, поради миграция към областния център, големите общински градове или извън границите на областта.</p> <p>5.Трайна тенденция на застаряване на населението в селските общини, която ограничава възможностите за диверсификация на стопанската дейност.</p>

Възможности	Заплахи
<p>1. Възможности за развитие на модерно земеделие, ХВП, винопроизводство, селски туризъм и възраждане на местните занаяти.</p> <p>2. Промяна на мнoгoлeдa на населението за възприемане на селските райони като благоприятно място за живеене, почивка и възстановяване.</p> <p>3. Ефективно усвояване на европейски финансови помощи за селските райони по различни дoнoрcки пpoгpaми (включително и "Лидер").</p> <p>4. Специализация и модернизация на земеделието чрез правилно използване на богатите природни ресурси и земя, която притежават селските райони в областта.</p> <p>5. Развитие на малкия и среден бизнес в селските общини, създаване на нови работни места и повишаване жизнения стандарт на населението.</p> <p>6. Успешно завършване изграждането на капацитет за местно развитие - МИГ.</p>	<p>1. Природни бедствия, наводнения и др.</p> <p>2. Увеличаване броя на необразованото население.</p> <p>3. Задълбочаване на миграционния процес при населението.</p> <p>4. Задълбочаване тенденцията на застаряване на населението в селските райони.</p>

SWOT анализът на ресурсите в селските райони на Русенска област дава възможност да се идентифицират ползите и формулират изводи за ефекта от прилагането на подхода "Лидер".

- ✓ Подходът "Лидер" е мултисекторен и ще гарантира балансирано развитие на 7-те селски общини в областта. Той ще допринесе за **подобряване на качеството на живот в селските райони в областта**, което е една от поставените стратегическите цели на селските общини.
- ✓ **"Лидер" показва как селските общини в Русенска област трябва да диверсифицират икономиката си на база развитието на съществуващите местни ресурси.** Важни направления на диверсификацията в 7-те селски общини са създаване на условия за предлагането на туристически услуги (селски, културно-исторически туризъм); повишаване дяла на преработващата промишленост, търговията и услугите, развитие на алтернативно и биологично земеделие;
- ✓ Възприемането на подход "отдолу-нагоре" ("Лидер" подходът) **ще ангажира местната общност във вземането на решения за изготвянето на местната стратегия за развитие.** Поради факта, че подходът "Лидер" показва "Как трябва да се действа?", възприемането му от 7-те селските общини **ще създаде умения у местната общност за управление**, което ще доведе до устойчивост на развитието на общините в дългосрочен аспект;
- ✓ **"Лидер" ще подобри възможността на 7-те селските общини за достъп до европейски фондове** чрез изработване на качествени проекти за финансиране;
- ✓ **Прилагането на "Лидер" на територията на Русенска област ще улесни трансфера на "ноу хау" и добри практики** между селските региони и МИГ, а в дългосрочен план и развитие на мрежи от МИГ за сътрудничество (както на територията на България, така и на междурегионално и международно ниво).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Както всяко едно ново начинание, така и прилагането на “Лидер” и създаването на МИГ ще бъде съпроводено от проблеми, които най-общо могат да се разделят на **стратегически** и **организационни** по своето съществуване. Тези проблеми трябва доколкото е възможно да се предвидят и да се планират варианти за преодоляването им още в зародиш. Те ще са и обект на бъдещи изследвания и анализи. Процесът на изграждане на МИГ е новаторски, а подходът “Лидер” познат за местната общност на Русенска област до известна степен само теоретично, затова е необходимо да се почерпи опит. Това може да стане от изучаване опита на други страни членки на ЕС по “Лидер”, както и проучване и анализ функционирането на създадените МИГ в България по пилотен проект “Устойчиво развитие на селските райони” на МЗГ и ПРООН през 2003 г. и др.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Национален стратегически план за развитие на селските райони (2007 – 2013), МЗГ, 2006, 23/24.

[2] Подходът “Лидер”: Основно ръководство, Европейски общности, 2006, 8.

[3] Попов, Р. и колектив, Диверсификация на стопанската дейност и качеството на живот в селските райони, Икономика, 2007

[4] Naydenov, N., Bogdanova, Z., Policies and Expectations for Sustainable Development of Rural Areas of Ruse District in Bulgaria, Symposium “CAP & Rural Areas Development”, Bucharest, Romania, 2006.

[5] Naydenov, N., Bogdanova, Z., Strategic & Organizational Aspects of “Leader” Approach Application as a Tool for Sustainable Rural Development in Bulgaria, 5th ERDN Conference, Sinaia, Romania, 2007.

За контакти:

Зорница Венциславова Богданова, Докторант, Катедра “Бизнес и мениджмънт”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, Тел.: 082 888 520, E-mail: zornitsa.bogdanova@abv.bg

Докладът е рецензиран.